

Компаративний аналіз сурогатного материнства у сучасному світі та персоналістична біоетика

Марія Барабаш,

*здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: upsl315@gmail.com*

Сурогатне материнство є однією з найбільш дискусійних сфер сучасного права, медицини та етики. Компаративний підхід дозволяє оцінити різноманітність правового регулювання цієї практики у світі, тоді як персоналістична біоетика фокусується на моральних аспектах, враховуючи гідність і права всіх учасників процесу.

Згідно з ч. 7 ст. 281 ЦК України, повнолітні особи мають право на лікувальні програми допоміжних репродуктивних технологій за медичними показаннями відповідно до законодавства [2]. Це право забезпечує реалізацію конституційного права на життя (ст. 27 Конституції України) і захист сім'ї, материнства та батьківства (ч. 3 ст. 51 Конституції) [1].

Чинність цих норм гарантована навіть в умовах воєнного чи надзвичайного стану (ст. 64 Конституції України) [1]. Правове регулювання визначає, що у разі перенесення ембріона в організм сурогатної матері батьками визнаються подружжя, які надали генетичний матеріал (ч. 2 ст. 123 СК України) [3]. Це забезпечує юридичну визначеність та захист інтересів біологічних батьків.

Сурогатне материнство регулюється по-різному в різних країнах, що зумовлено правовими, етичними та культурними особливостями.

У низці країн, зокрема в Німеччині, Франції, Швейцарії, Австрії та Швеції, сурогатне материнство заборонене. У Німеччині це вважається порушенням права на людську гідність (ст. 1 Конституції). Закон про захист ембріонів криміналізує спробу імплантації ембріона жінці, яка планує відмовитися від дитини. У Франції заборона обґрунтовується законодавством про усиновлення та невідчужуваність людського тіла [4].

У Великій Британії, Нідерландах, Іспанії, Норвегії, Польщі та Румунії дозволено лише альтруїстичне сурогатне материнство. Наприклад, у Великій Британії закон дозволяє відшкодування витрат сурогатній матері, але забороняє будь-які інші форми фінансової вигоди. Цей підхід спрямований на запобігання дегуманізації жінок і «продажу» дітей [4].

У США (за винятком окремих штатів), Казахстані, Україні та ПАР сурогатне материнство дозволене на комерційній основі. В Україні правове регулювання цієї практики є одним із найліберальніших, що робить країну популярною для іноземних громадян. Водночас у Канаді договір із сурогатною матір'ю не має юридичної сили, і вона може залишити дитину собі [4].

Брюссельська декларація Всесвітньої медичної асоціації (1985) та ст. 3 Хартії основних прав Європейського Союзу забороняють використання людського тіла для фінансової вигоди. Європейський суд з прав людини у

справі «Labassee v. France» підтвердив, що кожна держава має право самостійно вирішувати питання легалізації сурогатного материнства. У цьому контексті перевага надається альтруїстичній моделі, яка мінімізує етичні ризики [4].

Сурогатне материнство залишається етично чутливим питанням. Персоналістична біоетика наполягає на захисті гідності учасників, а компаративний аналіз демонструє переваги та недоліки різних правових моделей.

Договір про сурогатне материнство, як зазначає Костик Е. Р., є договірним зобов'язанням у сфері медичних послуг, що спрямоване на лікування безпліддя [5, с. 126]. Основою цих правовідносин є домовленість між сурогатною матір'ю та потенційними батьками, яка регламентує обов'язок сурогатної матері виносити та народити дитину, зачату у програмі гестаційного сурогатного материнства.

Предметом договору виступають дії сурогатної матері, що здійснюються за її згодою та у чіткій відповідності до умов договору. Це включає виконання програмилікуваннябезпліддя, гестацію ембріона, який має генетичне споріднення з потенційними батьками, та передачу народженої дитини біологічним батькам.

Таким чином, договір про сурогатне материнство за своєю природою є договором про надання медичних послуг, ключовою метою якого є лікування безпліддя через застосування допоміжних репродуктивних технологій.

За даними Міністерства охорони здоров'я України, на сьогодні близько 1 мільйона подружніх пар в Україні страждають на безпліддя [6, с. 52]. Дослідження свідчать, що у 55–65% випадків причина безпліддя пов'язана із жіночим організмом, а у 45–55% – з чоловічим. Основними причинами жіночого безпліддя є аборти (75–80%), використання засобів контрацепції та запальні процеси статевих органів (15–25%).

Лікування безпліддя, згідно із сучасними медичними практиками, здебільшого передбачає застосування допоміжних репродуктивних технологій, зокрема штучного запліднення *in vitro* з подальшим перенесенням ембріона в організм матері або сурогатної матері [6, с. 53].

Толокова Т. І. зазначає, що персоналістична біоетика є ключовим концептом у врегулюванні допоміжних репродуктивних технологій в Україні [6, с. 54]. Її принципи спрямовані на забезпечення гідності та прав усіх учасників цих процесів, зокрема біологічних батьків, сурогатної матері та майбутньої дитини. Особливий акцент робиться на балансі між технологічними досягненнями та етичними цінностями, які визначають межі дозволеного у цій сфері.

Персоналістичний підхід відстоює недопущення комерціалізації людського тіла та будь-яких форм експлуатації, забезпечуючи захист гідності людини на всіх етапах застосування репродуктивних технологій.

Гофельд Г. С. зазначає, що договір про сурогатне материнство в Україні є специфічним видом договірних правовідносин, які поєднують елементи сімейного, медичного та цивільного права [7, с. 94]. Основними умовами укладення такого договору є добровільність згоди сторін, чітке визначення прав і обов'язків сурогатної матері та генетичних батьків, а також відповідність договору чинному законодавству.

Особливу увагу в Україні приділяють забезпеченню прав дитини та визначенню її юридичних батьків. Згідно з національним законодавством, батьками дитини є подружжя, які надали генетичний матеріал, що має бути обов'язково зазначено в договорі. Договір також повинен містити положення про відшкодування витрат сурогатної матері, пов'язаних із вагітністю, та встановлювати юридичну відповідальність у разі невиконання зобов'язань [7, с. 94].

Менджул М. В. зазначає, що правове регулювання сурогатного материнства в Україні зберегло свою чинність навіть під час повномасштабної війни, незважаючи на нові виклики, пов'язані з безпекою та захистом прав сторін [8, с. 154]. Основоположні норми, такі як ч. 7 ст. 281 ЦК України та ч. 2 ст. 123 СК України, залишаються актуальними та забезпечують правову визначеність у питаннях сурогатного материнства.

Особливу увагу під час війни приділяють забезпеченню юридичного статусу дітей, народжених сурогатними матерями, а також захисту прав батьків. Проблеми транспортування, безпеки сурогатних матерів і своєчасного оформлення документів для новонароджених стали актуальними у зв'язку з воєнними умовами. На практиці зростає значення міжнародно-правових механізмів та консульської підтримки, оскільки значна частина замовників є іноземними громадянами [8, с. 154].

Таким чином, навіть в умовах війни, регулювання сурогатного материнства в Україні залишається орієнтованим на захист прав дитини та дотримання правової визначеності в інтересах усіх учасників процесу.

Сурогатне материнство у сучасному світі має різноманітне правове регулювання, яке визначається етичними, культурними та правовими традиціями кожної держави. У країнах, таких як Німеччина та Франція, сурогатне материнство заборонене через загрозу порушення принципу недоторканості людської гідності. У Великій Британії, Нідерландах та Норвегії дозволяється лише альтруїстична модель сурогатного материнства, що сприяє мінімізації комерціалізації людського тіла. Водночас у країнах, таких як Україна, США (деякі штати), Казахстан та Грузія, сурогатне материнство дозволено на комерційній основі, що створює значний попит серед іноземних громадян.

Персоналістична біоетика наголошує на збереженні людської гідності як сурогатної матері, так і дитини, народженої за допомогою цієї технології. Цей підхід вимагає чіткого етичного обґрунтування будь-яких дій, пов'язаних із сурогатним материнством, і підкреслює необхідність обмеження комерціалізації цієї практики. Біоетичні принципи також орієнтуються на забезпечення добровільності участі сурогатної матері, виключення експлуатації жінок і недопущення «ринку дітей».

Особливої актуальності біоетика набуває в умовах глобалізації, коли різні підходи до регулювання сурогатного материнства створюють правові конфлікти, зокрема щодо визначення батьківства та прав дитини, народженої за кордоном.

Сурогатне материнство у світі є багатовекторним феноменом, правове та

етичне регулювання якого варіюється залежно від держави. Персоналістична біоетика забезпечує основу для формування етичних принципів, що захищають права всіх учасників процесу. Українське законодавство демонструє ліберальний підхід, що потребує подальшого вдосконалення для дотримання міжнародних стандартів і запобігання зловживанням.

Ключові слова: сурогатне материнство, персоналістична біоетика, репродуктивні технології, правове регулювання, етичні аспекти.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356.
3. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21–22. Ст. 135.
4. Аналітична записка з питань порівняльного законодавства щодо регулювання сурогатного материнства в Україні та зарубіжних державах. Дослідницька служба Верховної Ради України 2023. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32634.pdf>
5. Костик Е. Р. Правова природа договору про сурогатне материнство. Науковий вісник Ужгородського Національного університету. 2022. Вип. 71. С. 125–130
6. Толокова Т. І. Персоналістична біоетика у законодавчому регулюванні допоміжних репродуктивних технологій в Україні. Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. 2015. 1 (63). С. 52-57.
7. Гофельд Г.С. Окремі аспекти укладення договору сурогатного материнства в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. № 7/2024. С. 94-98.
8. Менджул М.В. Правове регулювання застосування технології сурогатного материнства в Україні під час повномасштабної війни. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». Вип. 77. Ч. 1.2023. С. 154-158